

Toplumsal Hareketler Dönüşürken Yeni Sağın Yükselişi ve Kamusalık

oikos
rapor

OIKOS

Toplumsal Hareketler Dönüşürken Yeni Sağın Yükselişi ve Kamusalılık

Yayına Hazırlayan: Dr. Av. Fevzi Özlüer

Yayınlayan: OIKOS

Tasarım Konsept ve Uygulama: İbrahim Özvarış

Yayın Tarihi: Aralık 2023

Yayın No: 2

Toplumsal Hareketler Dönüşürken Yeni Sağın Yükselişi ve Kamusalılık

©OIKOS

Adres: Gürsu Mah. 353 Sok. Gürsu Şelale Konutları 2 Sit. E Blok No: 12/1 Konyaaltı / Antalya

0533 412 30 16
info@oikoso.co
oikos.co

İçindekiler

Giriş	6
1. Türkiye'nin Toplumsal Tarihinde Bir Dönemeç: Ekoloji Hareketleri	7
2. Toplumsal Hareketlerin Dünya Genelinde Çözülüşü	9
3. Cumhurbaşkanlığı Seçimleri Sonrasında Türkiye Ekoloji Mücadelesi	12
4. Yeni Sağın Hukuk Pratikleri ve İktisadi Kavramları	19
5. Yeni Sağ Çevrecilik	22
Sonuç: Bir İmkan Olarak Kamusalılık	24

Bu çalışmanın son halini almasında değerli katkılarını sunan, dostum Ali Yalçın Gymer'e ve çalışma arkadaşım Ayřen Güven'e sonsuz teşekkürler.

Kolektif haklar, toplumsal mücadelelerden, bu mücadeleleri arzulayan teoriden ve tarihten beslenir. Hakların müşterek ve kamusal gelişiminde, ikinci dünya savaşı sonrasında açığa çıkan barış talepleri, yeniden sömürgeleştirmeye karşı ezilen halkların bağımsızlık arzusu, Avrupa'da, Afrika'da, Latin Amerika'da, Asya'da işçi sınıfının toplumsal mücadeleleri, doğanın korunmasını da içine alan toplumsal pratiklerde etkili oldu. Bu mücadeleler, hem gündelik hayatı hem de siyasal hayatı dönüştürme niyetindeydi. Totaliter bir toplumsal yaşama da faşizan siyasal sistemlere de karşı yeni bir kuruculuk iddiası taşıyorlardı. Modern toplumun yabancılaştırdığı insanı özgürleştirme niyetlerini, siyasal iktidara da talip olarak hayata geçirmeye çalışan binlerce mücadele açığa çıktı. Bu mücadeleler, nükleer silahlanmanın yıkıcılığını deneyimlemiş bir neslin farkındalığını, dünya genelinde yeni bir toplum yaratma idealine dönüştürmek için çabaladılar. Son 60 yıllık hak mücadeleleri deneyimi, hem toplumsal hem de siyasal bir dönüşümü müşterek ve kamusal bir kuruluş olarak açığa çıkardı.

Ekoloji, yeşil ve çevre mücadeleleri de bu yeni modern dalganın son halkasıydı. Bu mücadeleler içinden ortaya çıkan yeşil, sol partiler kimi ülkelerde siyasal iktidara kadar geldi. Kimi ülkelerde ise iktidar ortağı veya siyasal programları etkileyen pratiklere dönüştü. Almanya'da Yeşiller Partisi'nin, Bolivya'da Morales'in MASS destekli iktidarı, Türkiye'de 2019 seçimlerinde ekoloji ve çevre koruma odaklı programların yerel yönetimlerde "iktidara" gelmesi buna örnek gösterilebilir.

Bu birbirinden tamamen farklı dinamiklerden beslenen, siyasal ve sınıfsal tabanı farklı ve kimi kez de birbiriyle yanyana gelemeyecek hareketlerin ortak ideali, barış, gelişme, özgürlük gibi kavramları dünya genelinde vücuda getirmektir. Özellikle yoğunlaşarak genişleyen ekolojik krizin yarattığı yıkım karşısında geniş tabanlı halk koalisyonları ve dayanışma ağları ortaya çıktı. Fakat 1980'li yıllarla birlikte neoliberal programları hayata geçirmek için bu örgütlenmelere karşı silahlı ve küresel bir püskürtme, dağıtma hamlesi organize edildi.

Pek çok ülkede askeri darbeler tertiplendi. Darbe sonrasında milliyetçi, muhafazkar ve dinci gruplara yaslanan, piyasa odaklı iktidarlar güçlendirildi. Türkiye'de de benzer gelişmeler yaşandı. 12 Eylül sonrasında ortaya çıkan yeni toplumsal hareketler söylem düzeyinde, barış, gelişme, çevre haklarını konu edinse de ikinci dünya savaşından sonra ortaya çıkan hareketler kadar enternasyonal olanaklara sahip değildi. İki kutuplu dünyanın dağılması, hakların bir farkındalık siyasetine tabi olmasına, hak mücadelelerinin yargısal yollara sıkışmasına sebep oldu.

Bu resim beraberinde ise devleti talep odaklı sınırlandıracak ve hukukun içine davet edecek bir çizgiye evrildi. Dönemin nesnel koşulları kadar, büyük anlatıdan feragat edilmesi de bu aralığa sıkışmaya neden oldu. Teorik düzeyde, kamusal bir imkan olarak hak pratiklerini devam ettirme niyetinde olan yapılar da nesnel koşulların ve zamanın olanakları kadar bir etki alanına sahiptiler.

1.TÜRKİYE’NİN TOPLUMSAL TARİHİNDE BİR DÖNEMEÇ: EKOLOJİ HAREKETLERİ

Türkiye’de ortaya çıkan güçlü ekoloji mücadelesi dinamiği, modern bir siyasal, toplumsal proje olmasından değil; siyasal alana dair farkındalık yaratma kapasitesinden, yargı alanındaki etkili çabalardan, devleti hukukun içinde tutma pratiklerinden beslendi.

Diğer yandan, ekoloji mücadeleleri bu dönemde kendi içinde farklılaştı. Gündelik hayatı dönüştürmeye, modern hayata alternatif yaşam biçimleri kurmaya, bunu köy, komün, ekolojik yaşam kavramlarıyla yapmaya çalışanlarla; kentleri daha yaşanır kılmak için modern siyasal aygıtları etkilemeye, yargısal yolları kullanmaya çalışan yapılar kesişen kümeleri olmasına karşın farklı kulvarlarda, benzer yönlerle doğru yol almaya başladı.

Hak mücadelesi yürütmenin zorlukları, bu alanda somut sonuçlar alınmasını uzun yıllara yaydı. Hem siyasal zeminde hem de toplumsal pratikler içinde mücadele edilmesi gerekliliği, ekolojik kriz karşısında gündelik yaşamı düzenleme arayışlarını hızlandırdı. Bu iki alanı birden kapsamaya çalışan sivil toplum çalışmaları ise ya siyasi bir angajmana doğru eğilim gösterdi ya da gündelik yaşam pratiklerinin içinde sıkıştı.

Bir yandan ekoloji hareketinin özgün siyasi tutumu, siyasi örgütlerden bağımsız hareket etme hududu aşındı. Diğer yandan ise gündelik hayat pratikleri, kooperatifçilik, dernekçilik, proje odaklı çalışmalarla varlığını sürdürmeye çalıştı. Bu ikisi arasında mekik dokumaya çalışan hareketler ise toplumsallaşamadı.

Ekolojik krizin etkisinin yaygınlaşması, yoğunlaşmasının hızlandığı 2000’li yılların başında, enerji ve madencilik alanında yaşanan yasal ve yönetsel liberalleştirme dalgasının yarattığı yoksulluk, mülksüzleştirme, doğasızlaştırma pratiklerinin etki ve yıkıcılık düzeyine bağlı olarak, pek çok yerel taban hareketi ortaya çıktı.

1980’lerin sonunda ortaya çıkmaya başlayan eleştirel ekoloji politikaları, yekpare veya kanatlı bir siyasal örgüt formuna ulaşacak bir zemin yaratamamış olsa da 2000’lerin başında ortaya çıkan krizin muhatabı yerel taban hareketlerinin eylemlerini ve sözünü etkiledi. Ancak, yerel taban hareketlerinin sınırlı, kendi sorununa dönük özne inşası ile çok aktörlü ve ulusal odaklı politik ekoloji siyasi bileşenleri arasında pratik mücadele zeminlerinde dar etkileşimler yaratıldı. Özellikle yargısal süreçlere dayalı gelişen bu pratikler, var olan mücadelelerin ve etkileşimin hem sınırını çizdi hem de kavramsal hat üzerinde büyük bir etki yarattı. Bu etkileşim, pratiklerle sınırlı olsa da, hakim siyasal ve ekonomik yapı üzerinde bir tehdit olarak görüldü. Dahası yargısal yollara erişim, 2010 Anayasa değişikliği yapılarak, dönemin egemen sınıfları tarafından zorlaştırıldı.

2010 Anayasa değişiklikleri ile 1982 Anayasası dönemiyle başlayan sosyal ve ekonomik haklar alanın daraltılarak sermaye birikim sürecinin organizasyonunda yeni bir evreye geçildi. Bu evrede, siyasal haklar alanının daraltılması esas alındı. Bu stratejiye bağlı kalınarak, siyasal karar alma sürecinde, iktisadi düzenin yükünü ekolojik, sosyal ve ekonomik olarak çekenler toplum kesimlerinin talep, hedef ve faaliyetlerini inşa edebileceği hukuki zeminler de hedef alınıyordu. Sivil toplum alanında etkili olan çevre dernekleri, kooperatifler, sendikalar v.b. kurumlar, bunların yaptığı organizasyonlar, siyasete ve kamu yönetimine katılma biçim ve düzeyine göre kriminalize edildi. Dernekler Kanunu’nda yapılan değişiklikler sonrasında, pek çok ekoloji derneği, sendika, parti pratikte gönüllü kuruluş düzeyine geriledi. Kendi varlıklarını devam ettirecek kadar bir etki alanına daraldılar ve etkileşim arayüzlerini önemli oranda kaybettiler.

Diğer yandan da ekoloji hareketinin başat aktörlerinin sınıfsal konumlanışı, buna uygun politika tercihleri ile anaakım emek hareketi aktörlerinin sınıfsal konumlanışı ve politika üretme tercihleri, doğayı da emeği de bir arada savunma deneyiminin örgütlenmesine olanak tanımadı. Emekçi sınıfların dağınıklığı, ücret ve iş bulma eksenli ekonomik taleplere sıkışması, işçilerin ekoloji mücadeleleriyle işbirliği zeminlerini daralttı. Ekoloji mücadelesinin ise kamuoyu etkileme, yargısal yolları harekete geçirme, ekolojik sorunlara yol açan faaliyetlerin durdurulmasına yönelik popülist hedefleri işçiler tarafından kabul görmedi. Farklı düzeylerde gelişen sosyal ve ekonomik sorunları yatay ve dikey kesen bir örgütlenme yaratılamadı.

Bu belirlenimin dışında kalan pratikler olsa da özel olarak, eleştirel, anti kapitalist ekoloji politikalarının, ortaya çıkan sosyal hareketlerle bağı kurarak, bu bağı güçlendiren, siyasal olanaklar sınırlı, cılız ve etkisiz kaldı. Bu başarısızlığı ekoloji mücadelelerinin parçalı olmasına, programının olmamasına, sermaye ve siyaset arasındaki bağı kuramamasına ve sivil toplum odaklı çalışmaların hakim hale gelmesine bağlayanlar bulunmaktadır. Ancak, söylem düzeyinde siyaseti değiştirme refleksi, doğanın yağmalanmasıyla ilgili toplumsal taleplerin adil, eşitlikçi ve özgürlükçü bir hattan neden kurulamadığına salt mücadele eden aktörlerin failliği ile sınırlı yanıtlar aramaya ve bulmaya soyunmak eksik bir bakış açısı sağlar.

Toplumsal sorunların muhatabı olan halk kesimlerinin kısa vadede hızlı çözüm arama yaklaşımları, onların ekoloji aktivistleriyle kurduğu ilişkiyi de çoğu kez bir karşılıklı çıkar ilişkisi biçimine dönüştürmüştür. Ekoloji aktivistleri, politik ekoloji grupları güçlü bilimsel bilgiye ulaşma becerileri, yargısal yolları etkin kullanma tecrübeleri, kurumlar üzerinde lobi yapabilmeye pratikleri ve sosyal medya üzerinden etkili kampanya kapasiteleri ile önplana çıktılar. Ekolojik sorunu yaşayan sosyal hareketler, yerel taban hareketleri de bu zeminleri kullanarak kendi gündemlerini ülkenin sorunu haline getirmeye çalıştılar. Yerel hareketler olarak bilinen bu çabaların pek çoğu, kendi bahçesini temizleme motivasyonu ile hareket etti. Sorun ortadan kalktığı anda bu hareketler de çözüldü. Dolayısıyla ekoloji aktivistleri en ileri programa sahip olmadıkları için değil üzerinde eyledikleri sosyal hareketlerin koşullarıyla, talepleriyle, iradeleri ve politik bilinciyle sınırlı bir güce sahiptir. Bunu emek hareketiyle kurulamayan ilişkilerin sonucu olarak da görmek mümkün.

Ekoloji politikalarına yönelmiş aktörler, örgütlenmeler, krizin mağduru sosyal hareketleri değiştirmek istemedikleri için değil; değişim için gerekli zaman belirmediği ve nesnellik ortaya çıkmadığı için bu konuda yol kat edilememiştir. Bu durum, Türkiye’de ekoloji örgütlenmesinin siyasi bir örgütlenmeye dönüşmemesinin en önemli nedenidir. Ekoloji politikaları, anti kapitalist bir perspektifi kurmak için, şirketlere dayalı bir siyasal yönetim anlayışını sıkça eleştirmiştir. Buna karşın, aynı mücadelenin bileşenleri çoğu kez, yurttaşların özel mülkiyetini koruyacak bir pozisyon almak zorunda kalmıştır. En azından açılan davalarda, davacıların mülklerinin olması ve o yerde yaşıyor olmaları gerekliliğine dayalı yeni hukuki durumu veri almak zorunda kalmışlardır. Bu da yerel hareketlerde, mülk sahiplerinin ve ikametgah sahiplerinin etkili olduğu mücadeleleri ortaya çıkarmıştır. Ekoloji mücadelesinin söylemi ile pratiği arasında derin bir açı farkı ortaya çıkmıştır. Ekoloji sorunları küresel bir etkiye sahipken, bu sorunların muhataplarının yerele sıkışması bir körlük değil, nesnelliktir. Türkiye’de bu hattan bağımsız bir ekoloji mücadelesinden söz etmek neredeyse imkansızdır. Mücadelenin iç dinamiklerine baktığımızda, sihirli bir siyasi örgütlenme mitine bel bağlamak yerine, söylem ve pratik arasındaki açı farkını oluşturan nesnelliklere dikkat kesilmek gerekir.

2. TOPLUMSAL HAREKETLERİN DÜNYA GENELİNDE ÇÖZÜLÜŞÜ

Dünyada adil ve sosyal ekoloji mücadelelerinin düşüşü, kitle gücünü yitirmesi ile Türkiye'deki ivme kaybı arasında kimi benzerlikler var. 2019 yılında dünya genelinde ortaya çıkan küresel grip salgını ve bu salgının etkisi ile yaşanan kapanma süreci; kültürel, sosyal ve siyasal yaşam üzerinde yıkıcı etkiler ortaya çıkardı. Yıkıcı sonuçların en dikkat çekenini, farklı toplumların ve sınıfların, küresel bir ekolojik kriz karşısında, bireysel yaşamları korumaya odaklanması oldu. Pandeminin, ekonomik ve sınıfsal eşitsizlikleri derinleştirmesi siyasal bir örgütlenmeye yol açmadı. Yıkıcı bu durum, gündelik yaşama odaklanmış bireysel ilişkileri ve hedefleri biricik ilan etti. Geleceğe dair yiten umutlar, hemen şimdi bir siyasal dönüşüm beklentisini değil; hemen şimdi yetecek kadar bir yaşam sınırını örgütleyen kesimleri güçlendirdi. Bu küresel etkinin Türkiye'de siyasal ilişkileri belirlediği kuşkusuz bir gerçektir. Küresel savaşlar, pandemi, susuzluk, kuraklık, iklim değişikliği bir yandan bir dış düşman diğer yandan iç düşman mitosunu da canlandırdı.

Ekolojik sorunların bitmediği fakat geleneksel toplumsal mücadele biçimlerinin küresel düzeyde tıkanıp siyasal ortamda, geniş kitleler acil sorunlarını çözmek için şirket ve devletlerle klientalist ilişkilere zorlanıyor. Birleşmiş Milletler Konferansları bunun en somut örneğini oluşturuyor. Dubai'de gerçekleştirilen COP 28 zirvesine katılan yoksul güney ülkeleri ve ada devletleri, Anlaşma koşullarının fosil yakıtlara dayalı üretimden bir an önce vazgeçilmesi düzeyinde tutulmasına yönelik talepleri, fosil yakıtlardan aşamalı olarak uzaklaşma olarak somutlaştı. İklim krizinde tarihsel sorumluluğu olan ülkeler, kayıp ve zarar fonuna anlamlı bir katkı sağlamıyor. Pakistan'ın geçtiğimiz sene yaşadığı sel felaketinde bile 40 milyar dolarlık kaybı oluşmuşken, fon için şimdilik sadece 700 milyon dolar sözü veriliyor. Fosil yakıtların sonlandırılması hedefinden, çerçevesi belirsiz bir fosil yakıtları aşamalı azaltım hedefine geçişin kabul edilmesi de güney ülkeleri için masanın dağıtılması tehdidi karşısında bir kazanç görülmesi isteniyor.

Son 20 yıldır yoksul ve iklim değişikliği etkilerinden en çok etkilenecek ülkeler, 1.5 derece hedefinin tutturulması için zengin ve iklim değişikliğinde tarihsel sorumlulukları olan ülkelerin güçlü, öngörülebilir hedeflerle, fosil yakıtlardan çıkışını ve kendilerinin sosyal, ekonomik açıdan desteklenmesini istiyor. Bunun için fosil yakıtlardan hızlı bir çıkış kararı, bu kararı destekleyecek karşılıksız bir mali destek bekliyorlar. Dünyanın önümüzdeki 10 yıl içinde harcayabileceği toplam karbon kapasitesinin yüzde doksanını tüketen bu ülkeler ise masada kalmayı bir nimet olarak sunuyor. 28. BM iklim zirvesinde varılan "BAE Mutabakatı"nın tüm dünyanın alkışlaması bekleniyor.

Fosil yakıt çağının uzatılmasını kabul eden konferansın sonuç metni, küresel düzeyde fosil yakıtlardan aşamalı bir çıkışla 1.5. derece hedefini tutturmanın mümkün olduğunu işaret ediyor. Bunun için ise küresel işbirliğinin şart olduğunu ve kayıp-zarar fonunun bu açıdan bir başlangıç olabileceğini işaret ediyor. Fakat Konferans sonucunda yayımlanan küresel durum raporuna göre, işbirliği yetersiz, hedeflere ulaşma yolları belirsiz, ülkelerde de motivasyon düşüklüğü var. Bangladeş Çevre Avukatları Derneği'nden Bareesh Chowdhury'in işaret ettiği fosil şirketlerinin ayaklarının altına serilen kırmızı bu ülkelerin ve halkların üzerine serilmiş durumda.

Fransa, Almanya, Amerika iklim değişikliği konusunda COP 28 BAE zirvesini, fosil yakıtlardan uzaklaşma çabası olarak gördü ve başarılı buldu. Küresel sıcaklık artışına karşı fosil yakıtların azaltılması yolunu alkışladı. Birleşmiş Milletler (BM) İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi (UNFCCC) İcra Sekreteri Simon Stiell ise, "Dubai'de fosil yakıt çağına ilişkin sayfayı çevirmemiş olsak da, bu sonuç sonun başlangıcıdır" diyordu. Fakat toplantıyla aynı gün, Greenpeace'in bildirdiğine göre, Amerika'da petrol eylemlerinin suç sayılmasına yönelik yasal değişiklikler

22 Eyalette kabul edildi. Ardından, ABD senatosu 886 milyar dolarlık bir savunma bütçesini onayladı. Avrupa Komisyonu ve Parlamentosu arasında aylarca süren tartışmalar, Avrupa'da insan haklarını ihlal eden ve çevreyi kirleten şirketlerin dağıtım, tedarik, üretim ağlarıyla birlikte sorumlu tutulmasına yönelik direktifi budayarak, kadük kılarak kabul etti. Tüm umudunu piyasa ve fiyat mekanizmalarıyla net sıfır hedefini tutturmaya odaklanmış Avrupa stratejisi, şirketlerin küresel iklim değişikliği konusunda hukuki ve cezai sorumluluklarına yönelik küresel sorumluluk direktifi önerisini, Fransa ve Almanya ortaklığında daraltırken küresel yönetim stratejisine yaslanıyordu. Bu klientalist ilişkileri, Arjantin gibi yoksul ülkelerde iktidar gelen sağın, tüm protesto ve grevleri polis gücüyle dağıtılacağı ilanları izliyor.

Orman yangınları, seller, depremler; işletmelerden kaynaklı kirlilik, kentsel ve kırsal yapılaşmanın getirdiği krizler toplumsal adaletsizliği, eşitsizliği derinleştirirken, küresel ölçekte yoksul ülkelerin ve halkların taleplerini güvence altına alacak hukuki ve siyasi zeminler bu süreçlerde işlevsizleşiyor. Ekoloji odaklı sorunların müdahale yöntemi olarak ortaya çıkan mülksüzleştirme, mülkiyete el koyma, yaşam alanlarının boşaltılması temelli uygulamalar ve bu sorunlara çözüm olabilecek halkın mevcut yaşamını korumak için sosyal hareketler geliştirme reflekslerinin dağıtılması, devlet ve şirketlerle işbirliği içinde çözüm arayan yaklaşımları dünya genelinde yaygınlaştırıyor. Bu müzakere temelli pratiklerin doğması karşısında, yargı pratikleri ihtiyaçların oldukça gerisinde seyrediyor. Hatta, yargısal yolla hak arama mücadelesi veren kişi ve kurumların davalarında haklı olması, bu kararların işletmeleri durdurmasına yol açmıyor.

Küresel hukuki ve siyasi düzenden beklentilerin azalması ülkelerin içe kapanma sürecini hızlandırıyor. Küresel hukuku veya bunun siyasi mekanizmalarını önemseyerek söylemler geliştirenler ulusal düzeyde güç kaybediyor. Küresel işbirliği, dayanışma, ortak çözüm söylemlerini suçlayan, düşman ilan eden siyasetler güç kazanıyor. Tepkiye dayalı bir siyasetlilik ortamı, küresel düzeyde ortaya çıkan sağın diyalektiğine uygun olarak ulusal düzeyde de sağ söylemlere beşiklik ediyor.

Bu dinamiklerin sağ siyasal partiler tarafından da algılandığı, bu kitleleri konsolide edecek pratiklerin ve söylemlerin hayata geçirilmeye başlandığını görüyoruz. Ancak burada üzerinde durulması gereken diğer gerçekse, hak temelli, müşterek, kamusal, demokratik bir zemine dayalı, toplumsal cinsiyet eşitliğini, halkların çeşitliliğini esas alan politik ekoloji bakış açısının toplumsal tabanının dünya genelinde daraldığı gerçeğidir. Bunun yerine ekoloji sorunlarının çözümünde, mülkiyet odaklı, gündelik ihtiyaçları esas alan, popülist, yerelci ve sağ perspektifler yükseliyor. Küresel bir sorunu bir başka topluluğa öteleyen bakış açıları dünya genelinde hakimiyetini kurdu.

Pandemi süreci ve sonrasında, ortak yaşam mücadelesi pratiklerini dağıtan bireysel çıkarılara odaklanmış bireysel kurtuluşa yönelik pratiklerin ve fikirlerin tüm küreyi etkisine aldığına tanıklık ediyoruz. Bu durumun yeni sağ dalga olarak kiteselleşmesini, bunun çevre mücadelesinde somutlaşmasını görmek de şaşırtıcı değil. Virüsle birlikte tehdit algısı, kişisel sınırlarımızı oldukça daralttı. Bu virüs, bir metafor olarak yeniden siyasallaştı. Kapanan kapılara, pencerelere, sınırlara güçlü bir argüman sağladı.

Avrupa'da yeniden hortlayan ırkçılık, beraberinde nükleer silahlanmayı teşvik etti. Etnik, dini, kültürel, iktisadi bir aşağılamaya dönüşen mülteci krizi, yoksul halkları tehdit gören derin ekoloji akımı içinde her zaman bir argüman olarak vardı. Ancak, bu yeni durumu söylemsel kökeniyle ilişkilendirmek oldukça zor. Bu yeni durumun kökeninde, küresel eşitsizliklerde konum ve statüsünü kaybetmek istemeyen sınıfların, ülkelerin ittifakı var. Bu ittifak, her ne pahasına olursa olsun, gelecek ideali, adalet fikrini ve küresel hukuki düzeni imha edecek gündelik bir çıkara odaklanıyor ve verili üretim ilişkileri tam da bu zeminde yeniden üretilebiliyor. Bu

nedenle de küresel sağ dalganın yükselmesi ile kapitalist toplumsal ilişkilerin sürdürülebilir olması arasında doğrudan bir ilişki var.

Bu ilişkiler içinde, yoksul halkların küresel adalet ve eşitlik söylemi ve hakkaniyetli bir gelecek beklentisi çizgisinde hareket etmesini ummak olası görünmüyor. Küresel hukuki düzen, ahde vefaya bağlılığı eşitsiz taraflara bir norm olarak dayattı. Ancak bu hukuki düzen bir eşitlik ve adalet duygusunu yaşatacak değerler ve uygulamalar hayata geçiremedi. Temel işlevi eşitsizliği esnek hukuk kurallarıyla nesillerden nesillere taşıyan küresel hukuki düzene bağlılık miti yerle bir oldu. Bu güvensiz dahası güvencesiz ortamda, hukuki nizam beklentisi yerini, dünya genelinde güvenlik rejimlerini birbirlerine ihraç eden devletler sistemine bıraktı. Devletler arasında yaşanan bu gerilim, özgürlük ve hak odaklı çalışmaların iç düşman pratikleri olarak kodlanmasını hızlandırdı. Küresel düzeyde güçlü olan devletlerin, insancıl hukuka bağlı kalmayacaklarını fiilen ilan etmeleri, bu süreçten geçen diğer devletlerin ayrıca halkların da hukuki düzene olan bağlarının zayıflamasına veya kopmasına yol açtı.

3. CUMHURBAŞKANLIĞI SEÇİMLERİ SONRASINDA TÜRKİYE EKOLOJİ MÜCADELESİ

Sosyal ve siyasal ilişkilerde, sağ odaklı çözüm arayışlarının ve kitle hareketlerinin gelişmesi ivmelenirken, Türkiye’de de, dünyadaki gelişmelere uygun olarak, siyasal yaşam biçimleniyor. Bugüne kadar hak temelli gelişen çevre mücadelesinin alanı daralıyor ve sağ bir eksenden çevreciliğin kitlesel örgütlülüğü, yeniden kuruluşu veya sağın çevre mücadelesini temellük etmesinin dinamikleri doğuyor.

Bu dinamiklerden birincisini yukarda andığımız gibi dünyada genel olarak sağın, kapitalist toplumsal üretim ilişkileri içinde öneminin yükselişi bağlamında açıkladık. Bu durumun iç dinamiğini ise devletin ve sermayenin aldığı konumlanış kadar, politik ekoloji örgütleri dışında anamuhalefet partisinin yerel yönetim deneyimi sırasında sosyal adalet ve ekoloji politikalarında ortaya çıkan boşluklar, sermaye yanlısı politik tercihleri olarak ortaya koyabiliriz. Bu bağlamda öncelikle devletin yeniden biçimlenmesi, ardından sermayenin bu bağlamdaki reflekslerini, en son da ana muhalefetin yerel yönetim deneyimini açıklamak gerekir.

3.1.HAK MÜCADELELERİNDE SİYASAL YÖNETİŞİMDEN, YARGISAL YÖNETİŞİME

Neoliberal siyasetin hakim olduğu 2000’li yılların başında, kamu yönetiminde kısa bir süre yönetim kavramı devreye alınmıştı. Sivil toplum, devlet ve sermaye arasında bir işbirliği temelinde kamu politikalarının yönetimi anlamında Dünya Bankası, IMF ve AB siyasi litarütüründen devşirilen bu kavram 2010 Anayasa değişikliği ile rafa kalktı. Sermaye birikimi sürecinde, devletin yasal ve yönetsel dönüşümünde ihtiyaç duyulan mekanizmalar, kamu politikalarının geniş tabanlı karar mekanizmalarına elverişli değildi. Bu nedenle, Çevre Kanunu, Madencilik Kanunu, Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu, Belediye Kanunu, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı Kuruluş KHK’si, Dönüşüm Alanları Hakkındaki Kanun, Kamulaştırma Kanunu gibi temel kanunlarda katılım sürecine yönelik köklü bir dönüşüm yaşandı. Köy tüzel kişiliklerinin Büyükşehirlerde ortadan kaldırılması, bu alandaki yetkilerin merkezileşmesi, planlama ve projelendirme süreçlerinin Özelleştirme İdare Başkanlığı, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, TOKİ uhdesine taşınması Türkiye’nin birikim stratejisinin yapısal ve kurumsal değişimlerini işaret etti.

Ardından 2017 yılında Cumhurbaşkanlığı sisteminin kabul edilmesi, Cumhurbaşkanlığı politika kurulları üzerinden madencilik, enerji politikalarının belirlenmesi bu süreci bir adım ileriye taşıdı. Kamu yönetiminde şirketlere kamu gücü veren Alan Başkanlığı, Özel Endüstri Bölgesi ilanı, Rezerv Alan ilanı kararlarıyla da kamu yönetimi şirketlerin ortak olduğu ama sivil toplumun karar alma sürecinde yer alamadığı, dikkate alınmayan görüşlerini açıkladığı bir biçime dönüştü. Bu süreç içinde 2010 sonrasında sivil toplumun karar alma sürecine seçimler dışında, aktif olarak katılabildiği tek araç yargısal başvuru yolları kalmıştı.

Toplumsal sorunlarını karar alma süreçlerine katılarak çözmek isteyen veya bu alana sıkıştırılan politik ekoloji grup ve aktörleri açısından son 10 yılda karar alma yollarına katılım araçlarının da işlevsiz kaldığı bir siyasal ortam ortaya çıktı. Örneğin çevre mücadelesi açısından en etkili siyasal karar alma sürecine katılım aracı olan yargısal yollara başvuru biçimsel ve maddi nedenlerle zorlaştı. Bu zorluğu göze alanların kazandığı yargı kararları uygulanamaz hale getirildi. Uygulanan yargı kararları ardından şirketlerin bu kararlara uygun davranmama iradesini denetleyecek mekanizmalar, kamuoyu, iletişim araçları etki ve gücünü yitirdi.

Mahkemeler verdikleri kararların gerekçelerinde, yatırımların mevzuata uygun yapılması

gerektiğine yönelik bir eğilimi hakim kıldı. Bu mahkeme kararlarına göre alınan yeni idari kararlarla, çevre davaları bir yönetim aracı haline geldi. Şirketlerin yatırımlarının yaratacağı çevresel bozulma değil, bu yatırımların nasıl hukuka uygun hale getirileceğini yönelik bir yargısal mekanizma doğdu. Bu yargısal süreçler, şirket, yurttaş ve devlet ortaklığında, yatırımların olanaklı kılınmasına yönelik bir yönetim biçimi olarak adlandırılabilir. Sürecin sonunda, şirketlerin en az zarar göreceği bir yatırım sürecinin planlanması, işletmeciyi, bir tür dayanıklılık testine tabi tutan yargısal süreçlerle desteklenmiş oldu. Fakat bu durum, çevrenin korunması amacıyla açılan davaların veya mücadelelerin aynı zamanda ekonomik çıkarları da gözetecek bir amaç taşıdığı gerçeğini ortadan kaldırmaz. Örneğin Karabiga'da kurulması planlanan termik santrale karşı mücadele edenlerin 5 kez iptal ettirdiği termik santral projesi, yöre halkının termik santralin kurulmasını durduramamıştır.

Her yargı kararı sonrasında, bu karara göre yeniden verilen izinlerle, yatırımcı çevresel standartlara yaklaştırılmaya teşvik edilmiştir. Davacıların nazarında da dava sonucunda bölgedeki en yüksek standartlara sahip santralin kurulmasına yol açan bir hukuki süreç yaratılmıştır. Böylece, yargının izinleri iptal kararları, şirketlerin çevresel standartlara uygun işletme yapmasının aracı olarak bir yargısal yönetim işlevi kazanmıştır. Böylece, sosyal hukuk devletinde yurttaşların sağlıklarını korumak, devletin ödevi iken ve sermayenin de yatırımlarını yaparken çevre sağlığını düşünerek yatırım yapacağı kural olarak kabul edilmişken; yeni devlet sisteminde bu standardı sağlamak için onlarca dava açılması gerekmiş, dava kararlarının gerekçeleri işletmeci, devlet ve yurttaş arasında bir yönetim pratiği olarak hayat bulmuştur. Böylece yurttaşlar, açtıkları davalar sonucunda, kendi iktisadi ve sosyal hayatlarında gösterecekleri fedakarlık karşılığında, işletmecinin de çevre standartlarına uygun bir işletme kurmayı bahşettiği bir yargısal kararlar pratiği ve stratejisi hakim hale gelmiştir. Yurttaşların da bu kazan kazan strateji içinde, sağlıklarını veya çevreyi korumaya yönelik ayırdıkları bütçenin azalacağı varsayılmaktadır. Bu tarz kolektif ekonomik faydalar, ehveni şer stratejiler, yargısal yolla çevresel katılımı, şirketlerin çevre ve yaşam üzerindeki olumsuz etkilerine fedakarlığa katılım biçimine dönüştürmüştür.

Bu durum, hak mücadelesi kulvarını büyük orandan boşalttı. Hukuk yoluyla siyasal katılım yerini işletmeciliğe katılıma bırakmaya başladı ve hukuk yaratma pratikleri teknikleştirildi.

3.2. HAK MÜCADELELERİNİN DARALMASINDA ANA MUHALEFETİN ROLÜ

Türkiye çevre hakkı mücadelesi, 2023 genel seçimlerinden bir dönüşüm bekledi. Ancak, siyasal süreçlerde köklü bir dönüşüm yaşanmaması, hak mücadelelerinde moral bir çözülme yarattı.

Hak mücadelelerinin iki temel aracı dolayımında bu moral çözülme gözlemlenmektedir. Bunlardan birincisi yargısal yolla karar alma süreçlerine katılıma duyulan istekte; diğeri ise çevre mücadelesinin uzun yıllardır kullandığı terminoloji, kavram setiyle; ufkunun cisimleştiği direniş sahalarında yaşanan çelişkilerle biçimlenen kavram seti arasında yaşanan farklılaşmada. Ancak, siyasal düzeyde yaşanan, devlet ve sermaye ittifakının gücünü etkin bir biçimde sergilemesiyle biçimlenen bu çözülme, sağ için bir zemin düzleme ile sınırlı kalmadı. Bu konuya alt başlıkta geçmeden önce, bu saha düzleme pratiğinin biçimi ve olası sonuçları üzerinde kısaca durmak gerekir.

Köylü, kentli hareketlerine, siyasal partilere, çevre aktivisti ittifaklarına yaslanarak gelişen politik ekoloji hareketleri, en son deneyimini Akbelen Ormanlarını koruma mücadelesinde yaşadı. Bu mücadele deneyimi, bir yandan son 40 yılın özetini işaret etmekte hem de yeni bir çözülmeye örnek verilebilir.

Akbelen Ormanları'nda 4 yıldır devam eden ve bölge halkının "direniş çadırı" olarak adlandırdığı bölge çevre mücadelesinin odağı olmuştur. 2023 genel seçimlerinin yarattığı siyasal koşullar, bu harekete kolluk marifetiyle müdahale zeminlerini yarattı. Yaz aylarında kolluk güçleri eşliğinde iş makineleri sahaya girdi. Müdahale ardından ormanlık alanda hızlı bir kesim gerçekleşti. Kesimi durdurmak isteyenlerin oturma ve gösteri yapmaları sert bir biçimde engellendi. Eyleme katılanlardan bir kısmı gözaltına alındı. Bir çevre aktivistinin kente girişi mahkeme kararıyla yasaklandı.

Orman kıyımı devam ederken, kesimin durdurulmasında açık hukuka aykırılık ve giderilmesinde telafi edilmesi imkansız zararlar gören yöre dernekleri ile yurttaşların taleplerini mahkemeler kabul etmedi. Açılan davalar reddedildi. Projenin ÇED sürecinden muaf tutulmasına yönelik siyasi iradenin doğru olmadığını, bu durumun ormanlık alanların yok olmasına yol açacağını iddia eden yurttaşların davalarında yargı, hakim siyasi iradeyi destekler kararlar verdi. Daha sonra bu kararları kesinleşti.

Yargısal araçların bir zemin, toplumsal meşruiyet alanı olarak görülmesinin ötesinde bir hak talebinin somutlaşması, devlete fosil yakıtlar konusunda adım attırarak bir mecra olarak görülmesine yönelik son 40 yılda yaratılan pratikler, hakim siyasal iktisadın "projenin stratejik önemi" gerekçesini değiştiremedi. Ancak, bu durum toplumsal mücadele içinde de gerilim ve çözümleri açığa çıkardı.

Bu tarz ittifaklar toplamının gelişmesi, hak alanının genişletilmesiyle, kurumsallaşmasıyla, deneyimlerin yerel aktörlerce yürütülmesiyle mümkün hale gelmiştir. Yerel hareketlere çevre aktivisleri ve siyasal çevreler tarafından söylem düzeyinde yüklenen büyük anlamlar, grup içi çatışmaların artmasını, hak mücadelelerinin gelişemediği durumlarda gerilimlerin kopuşlara ve çözümlere yol açmasına neden olur. Köylüler açısından yaşanan sorunlar, topraklarını, yaşam alanlarını, havayı, suyu, hayatı kaybetme sorunuyla; kentli gruplar açısından ekosid, adil dönüşüm, madencilik yağması olarak kavramsallaştırılmıştı.

İklim krizinin farklı yönlerini sahiplenen yapılar, söylemler arasında gerilimi örgütsel biçim

ve işleyişle çözülebilir. Ancak sorunlar arasında kademelendirme yapamayan, işleyiş krizi yaşayan tüm yapılar iç çatışmalar yaşayabilir. Bu gerilimler, belli grupların mücadele içindeki konum ve işlevinin azalmasına, bazı grupların da konum ve işlevinin artmasına yol açabilir. Ancak toplamda bu gerilimlerin çatışmaya dönüşmesi, belli ittifakların çözülmesini hızlandırır. Bu ittifakların çözülmesinde etkili bir araç olarak ittifakı oluşturan veya destek veren kişi ve grupların kriminalize edilmesi de etkili olmaktadır.

Bu nedenle, çözümlerin sadece aktörlerin program, örgütlenme ve pratiklerine bağlı olmadığı anlaşılıyor. Aynı zamanda mücadele ettikleri grupların ve yapıların beklentisi, siyasi bilinci, bu bilincin ittifaklar kurma ve dağıtma gücüyle, bu yolla yarattığı etkiyle ilişkili olduğu da ortada. Bu kapsamda çevre alanında hak mücadelesi veren yapıların ve grupların birbirleri üzerinde hakimiyet kurma ve pratik mücadeleyi söylemsel düzeyde yeniden inşa etme girişimlerinin çözülmeye yol açması, sadece gruplar arası rekabetle ilgili de değil. Kriminalize edici siyasal süreçler yoluyla da bu hareketlerin etkisiz kılındığını gözlemlemek mümkün. Akbelen Ormanlarının korunmasına yönelik ittifakın dağılmasında bu saydığımız nedenler etkili olmuş görünüyor.

Ancak, burada yeni olan durum yargısal araçların, yönetim boyutuyla da siyasal katılım olanağı sağlamadığı gerçeğinin mahkemeler tarafından da teyit edilmiş olmasıdır. Çevre hukuku bağlamında, davacı yurttaşların veya derneklerin ormanı koruma iradesiyle yarışır bir ekonomik yarar iddiası mahkemeleri üst belirlemiştir. Madencilik ve enerji faaliyetlerinde çevre korumaya nazaran kurulan üstün kamu yararı bakış açısı yargı yerleri tarafından içselleştirilmekte. Bu durum özellikle siyasi iradenin stratejik olarak adlandırdığı davalarda belirginlik kazanmakta.

Diğer yandan bu kapsamda, genel geçer bir fosil yakıt karşıtı çevre kampanyacılığı bu somut durumları gözetken bir stratejiyle de gelişmemekte. Genel olarak, Dünyada iklim değişikliği konusunda esnek küresel hedeflere atıflar, bu atıflara bağlı olarak Türkiye'nin yapması gerekenler söylemsel olarak inşa edilmekte. Bu söylem odağına Türkiye'nin iklim konusundaki uymakla yükümlü olduğunu varsaydığı bağlamı alıyor.

Ancak, bu noktada fosil yakıt sorunu olarak anılan yatırımların siyasal irade, yargı yerleri ve toplum tarafından ekonomik, sosyal bağlamlarıyla algılanmasını, küresel konumlanışlar arasındaki ilişkiyi gözetmez. Böylece, ortaya çıkan kavram hattı kendi içinde tutarlı olmakla birlikte, siyasal ve iktisadi gerçekle, olması gereken arasındaki bağı kuramaz. Bu bağlantısızlık çevre ittifaklarını, kimi siyasal çevreleri etkisi altına aldığı anda, grup içi çatışmalara da zemin hazırlar.

Ana muhalefetin bileşeni olarak sayabileceğimiz, ekoloji temelli talepler ekseninde iktidara gelen Belediyelerde özellikle CHP belediyelerinde katılım odaklı bir strateji işletilememiştir. Bu durum sadece yerel yönetimlere katılımı sınırlı kalmamış, aynı zamanda politik ekoloji gündemi bir sosyal adalet sorunu olarak da hayata geçirilememiştir. Hayvan haklarına bakış, sosyal yardım destekleri gibi görece dar alanlarda ilerleme sağlanmış olsa da yeşil dönüşüm, akıllı kentler, dirençlilik, adil dönüşüm gibi politik kodlar üzerinde kent konseyleri ve Belediyelerde çevre, iklim ve tarım programları hayata geçirilmeye çalışılmıştır. Bu kavram setinin dünyada yerel yönetimlerin yeniden sermaye iktidarı ile donatılmasına yönelik kullanımı ve biçimi tercih edilmiştir. Yeşil dönüşüm, bir birikim alanı olarak kıymetli hale gelmiştir. Sosyal politika, planlama ve demokratikleşme perspektifinden ekoloji, iklim, enerji konularında programlar geliştirilememiştir.

Bu durum CHP belediyelerinin yerel seçmen politikalarının taleplerini karşılayamayan bir politika alanına daralmasına yol açmıştır. AK parti yerel yönetimleri ile benzer bir yerel yönetim pratiği sergilenmiştir. Bu benzerlik özellikle yeşil politikalarda görünür hale gelmiştir. Tarımda, kentleşmede piyasa temelli çözümler hakimiyetini korumuştur. Üretim araçlarıyla ilgili kısmi destekler, kentsel rantın paylaşılmasına dayalı politikaların gölgesinde kalmıştır. Bu durum, aynı zamanda yerel yönetimlerde aktif olan dünün eski kentsel ve kırsal muhalefetinin de yerel yönetimler içinde soğurulmasına ve kent yönetiminde bu uygulamaları denetleyecek bir muhalefetin de erimesine yol açmıştır. Merkezi iktidarla uyumlu olabildiği ölçüde yatırım alabilen Belediyecilik zemini, kentsel ve kırsal muhalefetin de dengelenmesine yol açmıştır.

3.3. HAK MÜCADELELERİN DARALMASINDA SERMAYE POLİTİKALARI

Sosyal Risk Yönetimi stratejilerinin, küresel şirketlerin politik ekoloji hareketlerine karşı kullandığı en önemli araç olduğunu söyleyebiliriz. Bu aracın esasını, ekoloji temelli olası risklerin kapsamına giren sosyal, ekonomik, ekolojik zararları görünmez kılacak bir destek ve yardım stratejisi oluşturmaktadır. Risk faktörlerinin tartışılmasını engelleyecek biçimde, sermayenin yatırım yapmasının, sosyal politikalara da katkısının olacağı ve bir tür yeni kalkınma, yönetim biçimi olduğunun işaret edilmesi esas alınır. Bu model en etkili biçimde ilk olarak BTC projesinde gündeme gelmiştir.

Bakü Tiflis Ceyhan (BTC) petrol boru hattının yapılmaya başlandığı 1990'ların başında küresel şirketlerin kredi kullanma koşulu olarak, yerel sivil toplum kuruluşlarıyla iş birliği halinde boru hattının geçtiği köylere yönelik sosyal ve ekonomik iyileştirme programları uygulaması istenmişti. Bugün hala aktif olan kimi dernek ve sivil toplum yöneticisi bu fosil yakıt projesinin paydaşı olmuş ve ortadan kalkacak köylerin veya olası sosyal risk görülen yerlerde çevre, eğitim, sağlık vb. projeleri sermaye adına yürütmüşlerdi. Bu dönem Türkiye'de sermayenin, sosyal riski yönetmek için bir maliyet kalemi olarak geliştirdiği en etkili programın uygulandığı dönem oldu.

Toplumsal hareketlerin ortaya çıktığı durumlarda da benzer biçimde bir sosyal risk stratejisi işletilmektedir. Bu stratejinin öncü biçimini Bergama altın madeni karşıtı hareket içinde görmek mümkündür. 1990'lı yılların başında ortaya çıkan Bergama altın madeni karşıtı hareketinin aktörü olan köyleri dinsel temelli olarak parçalama, köy muhtarlarına ekonomik destek olma sözü verme, iş vaatlerinde bulunma, cami, cemevi yaptırma girişimleri de yıllar içinde sosyal hareketlere karşı kullanılan bir araç oldu. Sosyal hareketleri bölme, yardım, destek mekanizmaları ve bu hareketlerin madencilik veya enerjide bölüşümde adalet talepleri bastırıldı. Bunun yerine karar merci olan kültürel, dini, siyasi önderliklere dayalı eşitsiz bir rant paylaşımı stratejisi hayata geçirildi.

Bu ekonomik ve sosyal desteklerin yeterli olmadığı durumlarda da hareketin önderlerinin siyasi olarak düşman ilan edilmesine yönelik stratejiler işletildi. Bergama ve Artvin'de faaliyet gösteren altın madeni karşıtı hareketin temsilcilerinin bu açıdan pek çok deneyimi oldu.

Siyasi ve iktisadi gelirin, çıkar ilişkileri ekseninde paylaşım kümesi içine bir süre sonra sendikalar da alınabilmektedir. Fabrikalarda yaşanan hak ihlalleri karşısında, emek hareketini bölme, bağımlı sendikacılık pratikleri sürdürülüyor. İş kazaları görünmez kılınıyor; çevresel bozulmaya karşı, işçilerin sessiz kalmasını güvence altına alacak bir sendikacılık hakim kılınması işyerlerinin sosyal risk yönetme stratejilerinin bir parçası olarak görülmektedir.

Bu süreç içinde, sosyal hareket önderlerine yönelik dezenformasyon kampanyaları için medya işbirlikleri kurmak, mücadele aktivistlerini süreçten düşürecek biçimde onlara karşı haksız rekabet iddiasıyla davalar açmak, tazminatlarla hareketleri yalnızlaştırmak da yine sosyal risk yönetimi stratejilerinin parçası haline geldi.

Diğer yandan küresel düzeyde yükselen yeşil dönüşüm perspektifinin parçası olmanın kredi, ticaret ve itibar açısından önemli hale gelmesi, fiyat ve piyasa koşullarında belirleyici aktör olmak için bu politikalarla kendine bağımlı sivil toplum yaratmak, yeşil yıkama olarak adlandırılan stratejilerle büyüme politikaları da benimsenmeye başladı.

Bu bağlamda sermaye, sadece devletlerle kurduğu ilişkiler üzerinden büyümeyi değil, toplumsal mücadele deneyimlerinden öğrenme ve strateji geliştirmeye dayalı risk yönetme biçimlerini de geliştirdi. İktidarla kurulan sıkı bağlar, uluslararası düzeyde devletin korumasını talep etme, stratejik sektör olarak varsayılan alanlarda vergi affı, destek, teşvik, finansal kayırma taleplerinin de güçlenerek artmasını sağlıyor.

Bu sosyal risk stratejileri, toplumsal hareketlerin doğduğu ve biçimlendiği pratikler içinde de etki yaratıyor. Madencilik ve enerji alanında emek yoğun üretim sahalarının yarattığı kirliliğe dikkat çekmek isteyen grupların, söylemleri arasında yer alan "havanın temiz olması" talebi tam da bu saydığımız nedenlerle hem mücadele eden kimi grupların hem de hedef haline gelen işçilerin gündemine girmemekte. İş ve aş talepleri, sosyal risk stratejileri içinde kavranıyor. Güçlü bir sosyal hareket olmadığında bu talepler gündemden düşürülüyor. Bu durum, kısa vadeli ekonomik çıkarılara dayalı, bireysel taleplerle örülü geniş bir halk yığını yaratıyor. Ekonomik ihtiyaçların fiyat, piyasa ve şirketlerin büyümesine odaklandığı koşulların hakim kılınması hem sosyal hem de ekonomik eşitsizlikleri gözlemleyen bir kitlesel sağ siyasal pratiği ortaya çıkarmaktadır.

Diğer yandan bu duruma paralel olarak çevre mücadelelerinin kolektif hakları önplana alan hafızası aşınıyor, çevre koruma pratiği de bireysel çıkarılara, iştise politikalarına indirgeniyor. Bu bireysel çıkarıların dışında kolektif hakları esas alan politikalar, aynı zamanda emeğin de sosyal olarak da ekonomik olarak da güçlenmesine yol açacağından, haklar arasında ilişkileri gündeme getireceğinden dünya genelinde bu tarz örgütlenmelere karşı sermaye stratejileri ve iktidarların tutumu daha da sertleşme yönünde hüküm sürüyor. Bu hareketlerin düşman ilan edilmesi, grev, protesto gibi hakların ortadan kaldırılması hızlanıyor.

Dünya genelinde madencilik ve enerji alanının daha dar, belli sermaye gruplarının denetimi altına girmesiyle de, siyasal karar alma süreçlerine yerel halkların, ulusların ve emekçilerin katılmasını dışlayan bir model gelişmektedir. Hak temelli toplumsal mücadelelerin düşman ilan edilmesi, karar alma süreci dışında bırakılması, yargısal araçların katılım mekanizmasından müzakere mekanizmasına dönüşmesi ve bu müzakere biçiminden de vaz geçilebileceğinin işaret edilmesi, madencilik odaklı şirketlerin hukuka aykırılıklarının cezasız bırakılmasını da gündeme getirmektedir. İş ve çevre sağlığı tedbirlerine uymama, buna bağlı yaşanan ölümler ve çevresel felaketlere yol açan işletmelerin veya işletmecilerin hapisle cezalandırılmasını değil; bu zararı parasal olarak, ekonomik güçleriyle orantılı tazmin etmesi hakim hale getirilmektedir. Geçtiğimiz yıllarda Soma ve Ermenek'te gerçekleşen kömür ocakları patlamasında yaşanan ölümler, Zonguldak'ta bir maden ocağında kaçak çalıştırılan mültecinin yaralanması sonrasında yakılarak öldürülmesi örnekleri de cezasızlık pratiklerinin giderek temel üretim ilişkisi haline geldiğini gösteriyor.

4. YENİ SAĞIN HUKUK PRATİKLERİ VE İKTİSADİ KAVRAMLARI

Toplumsal hak mücadelelerine karşı, sosyal risk stratejileriyle, düşman ilan ederek veya şirketleri cezasız bırakarak siyasal bir duvar örülmektedir. Diğer yandan bu süreç, kolektif haklar olarak kabul edilen ekonomik ve sosyal haklarla kişilik hakları, siyasi haklar arasında da sınırlar yaratıyor. Çevrenin korunmasına yönelik aktörlük rolü almak isteyen yeni ekoloji grupları bu sınırları aşmak yerine, çoğu kez odağına aldığı iklim krizi gibi konuları salt bir “uyum, dönüşüm, dirençlilik” gibi soyut perspektif ve gündemlerle ana akımlaştırmayı denemekte. Çevre mücadelesinin çözülmesinin sonucu olarak ortaya çıkan bu yeni kavram hattı ise Türkiye’de aynı zamanda yeni bir sağ dalganın da argümanlarına olanak sağlıyor.

Yeni sağın ekoloji odaklı yükselişini bir yandan haklar arası ilişkiden kopan veya kopartılan sivil toplum merkezli kavramsal çerçevede aramak gerekiyor. Bu kavramsal çerçevenin özellikle “iklim” temelinde ortaya çıkan “çevreci”, “yeşil”, “ekolojist” argümanların sağdan bir eleştirisi biçiminde şekillendiğini belirtebiliriz.

Hak temelli çevre mücadelesi tarihi, sosyal temeli itibarıyla, doğanın korunmasında demokrasiye, toplumsal cinsiyet eşitliğine, siyasal karar almada aktif olmaya özel bir önem verir. Diğer yandan hem müşterekleri kurma, koruma pratikleri olarak açığa çıkar. Ancak hak temelli pratikler, esas kurucu teorik gücünü, siyasal olan ile ekonomik olan arasında bağ kuran bir kamusal alan kurulmasına yüzünü dönmesinden alır. Müşterekleri, ekonomik ve sosyal alana hapsetmek yerine, siyasal ve hukuki dolayimler yaratarak, yönetme iradesini de hedefine alır. Bu bağlamda toplumsal üretim ilişkilerinin siyasallığını veri alır. Böylece, bir yeniden siyasal kuruluş pratiği olarak, siyasete el koyan sermaye biçimlerine eleştirel yaklaşır. Bu kavramları tarihsel düzeyde ve toplumsal hareketlerin içinde kurmaya çalışır.

Onlara önderlik etmek yerine, siyasal zemini tanımlayarak bu zeminin gelişmesine çaba harcar. Sorunların toplumsal eşitsizlik ve adaletsizlik temelinde geliştiğini ileri sürer. Ancak bu söyleme karşı, hak temelli olmayan çevre mücadeleleri, sorunun “siyasi” olmadığını, sorunun odağında tüm insanlık olduğu tezinden hareketle, uyum, dönüşüm ve dirençlilik temelinde herkesin sorumluluğuna odaklanır.

Müşterekleri esas alan pratikler ise sermaye aktivizmi ile siyasal iktidar dolayimleri arasında bağ kurma konusunda teorik zayıflıklara sahiptir. İktisadi, siyasal, sosyal, kültürel eşitsizlikleri görünmez kılan bu bakış açısı, sorunun giderilmesi için de tüm siyasi çevrelerin harekete geçirilmesini ileri sürer. Lakin nereye, nasıl, hangi siyasal ufukla yürüneceğini müphem bırakır. Bu yaklaşım anaakım küresel hukuk belgelerine de hakim retoriğin çerçevesini çizer.

Bu kapsamda da demokratikleşmeyi, adil bir uluslararası hukuki rejimin kurulmasını değil; mevcut insanlık durumunu dönüştürecek mekanizmaların hayata geçirilmesinde mevcut dinamiklerin iyi çalıştırılmasını vazederek gündelik olan ile tarihsel olan arasındaki bağı kopartır. İyi bir kapitalizm vaadi içeren hakim yeni sağ söylem, tam da bu zeminden beslenir. İşbirliği söyleminde, eşitsizliklerin ve adaletsizliğin paranteze alınmasında, tarihselliği görünmez kılar. İnsanlığın türsel olarak parçalandığı, artık değere el koyan sınıfların ve şirketlerin sorumluluğunu görünmez kılan bu yaklaşımlar, dönüşümü teknolojik iyileştirmelerde, fiyat mekanizmalarında, dirençli kılınmış ekosistem stratejilerinde arar. Kimi gruplar için de yatırımcının ikna edilerek, yatırımını başka bir bölgeye taşımasına yönelik müzakere süreçlerini işletmesi ön plana çıkar.

Bu akımların sivil toplum içinde de tezahürlerini bolca bulmak mümkün. Özellikle yargı yoluyla hakim siyasetle çatışma içinde olmanın doğru yol olmadığını savunan, siyasal olanı paranteze alan bu yaklaşım, lobicilik, müzakerenin ve gündelik olanı iyileştirmenin en etkili araç olduğunu ileri sürer.

Ekolojik sorunların ancak piyasa temelli çözüleceği iddiası da bu bahçenin meyvesidir. Son çare olarak başvurulmuş yargısal yollar, müzakereciler için, şirketlerden en çok yararlanılacak araca dönüştürme potansiyeli taşır. Çevre davalarının bir siyasal karar alma sürecine katılım işlevi taşıdığı durumlarda, ekonomik faydanın tabana yayılması beklentisi makul kabul edilebilir. Ancak, özellikle muhtarlıklar veya dar çıkar çevreleri tarafından bu tür süreçler bireysel bir yarar elde etme aracı olarak da kullanılabilir. Bu nedenle çevre davalarının geniş bir taban tarafından ve pek çok avukat tarafından temsil edilmesi ilke olarak benimsenir.

Ancak çevresel katılım amacıyla değil de bireysel çıkarları korumak amacıyla süreç içinde var olan aktörlerin, kimi kez şirketlerle anlaştığı, davalarından kazanma aşamasında feragat ettikleri, kişisel yarar temini durumunda süreçte aldıkları konumlarını değiştirdikleri pek çok örnek de var. Burada üzerinde durmak istediğimiz ise yargısal yolun dar ekonomik çıkarlar temin etmek için süreç içinde yer alanların beklentileri değil elbette.

Ekonomik, sosyal, kişisel haklarını korumak için çevre davasına yönelen kişilerin yargı yerleri tarafından sınırlandırılması, bu kişilerin sadece sorun alanına yakın oturan veya mülkü olan kişiler olarak kabul edilir bulunması bu hareketlerin iç dinamiğinde önemli bir yarılmaya yol açıyor. Yargı da ekolojik sorunu dar bir ekonomik çıkar olarak kabul etmeye başlayınca, sosyal ve ekolojik menfaatleriyle süreçlerde yer almak isteyenler bu sürecin ikincil aktörü haline gelmiştir. Kırsal mücadelelere kurulan bu siyasal bariyer, aynı zamanda dava aktörlerinin de dar bir çıkar çerçevesi ile uzlaşmaya ikna süreci olarak yorumlanabilir. Bu durum, sorun yaşayan mağdurların hem şirketlerle müzakere ederek, olası en iyi ihtimalde buluşmalarına razı olmalarına, hem de hakim siyasal aktörlerin bu süreçlerde arabulucu kalmasına odaklanan pratiklere sivrülmesine kapı aralamış durumda...

Mevcut siyasal düzlem açısından da yargı pratikleri açısından da bu durum, bir mağdur grubunun ekonomik ve siyasi haklarının tanınmasına göre değil, onların yatırımdan kişisel olarak en çok yararlanacakları biçimde geliyor. Toplumsal açıdan uzlaşmaz çıkarların taraflarının, hakim iktisadi yararda yanyana getirilmesi bir uzlaşma olanağı sağlamıyor olsa da; bu siyasal sınırlandırmanın, yatırımcının çıkarları zemininde bir uzlaşmayı veri aldığı açık. Bu durum klasik anlamda hak mücadelesi ekseninde başlayan veya bu eksenle başlamayıp dar anlamda bir ekonomik çıkarı muhafaza etmek için başlayan mücadelelerin yeni bir ekonomik ve sosyal düzene yol açmayacağı farkındalığını içselleştirebilir.

Bu farkındalık temelinde, yöre halkının, sosyal ve siyasal düzenin belirlenmesinde şirket menfaatlerini esas alan bir siyasal tercihler manzumesinin hakim kılınacağı bilincini içselleştirilmesi, bu bilincin toplumsal düzenin iradesi haline gelmesi sağ bir zemini ortaya çıkartmakta. Bu nedenle, şirketleri yenilenebilir enerjiye ikna etmeye yönelik sivil toplum çabalarının daha fazla artacağını görmek gerekir. Hakkı olanı değil, alabildiğine ve bahşedilene ikna olan, aldığına da söylemi bağlamında anlamlar yükleyen ve bunu kabullenen bir pratik içten içe egemen kılınmakta.

Kabullenişin ve dönüşümün öncelikle kavram sepetiyle değil pratiklerle biçimlendiğini belirtmek gerekir. Fakat diğer yandan iklim odaklı mücadele içinde özellikle hak temelli çalışmalar yerini piyasa odaklı çalışmalara bırakırken, kavramsal zeminlerde de dönüşüm yaşanıyor. Bu durumun

salt Türkiye'ye özgü bir durum olduğunu söylemek mümkün değil. Ülkelerin ve sosyal sınıfların küresel adaletsizlik ve eşitsizlikler temelinde, iklime olan sorumluluklarını yerine getirmesi ve eylemlere girişmesi gerekliliği kağıt üzerinde kalıyor. Hak temelli küresel taleplerin aciliyet kesbetmediği ileri sürülüyor. Bunun yerine, karbon ticareti ve sınırda karbon uygulamaları gibi piyasa temelli ve iktisadi araçlarla "iklim" gündemi belirleniyor.

5. YENİ SAĞ ÇEVRECİLİK

Siyasal temsilin doğrudan karar alma süreçleri kurma, dolaylı olarak bir pratik zemini siyasal olarak dönüştürme veya yargısal yolla katılım gibi eksenleri siyasallaştırmayla gelişeceğini ileri süren hak temelli mücadelelere çekilen sınır, bu hareketlerin siyasal düşman ilan edilmesi, çevre sorunlarının çözümünde piyasa temelinde çözüme yönelik teslimiyet beklentisini hakim hale getirmekle kalmadı, Buna yönelik pratiklerin hukuk ve politik söylem düzeyinde de ortaya çıktığı bir dönem Dünya ve Türkiye ölçeğinde somutlaştı. Temel derdi kâr elde etmek olan, şirketlerle, ortaya çıkardıkları yoksul mağdurların ekolojik temelli sorunların çözümü konusunda ortak iyide yani piyasa temelli iktisadi zaruret halinde nasıl bir araya gelecekleri sorunu yeni sağın gündemi oldu.

Bütün ülkelerde pandemi sonrasında eş zamanlı olarak gelişen, içeriye odaklı sosyal hareketlere göre, ekolojik sorunların temelinde başka ülkeler ve onları yöneten dar çıkar çevreleri var. Bu kişilerin kim olduğu, hangi çıkarı temsil ettiği, bu çıkarları korumak için geliştirdiği stratejiler de bu açıdan yeni sağın gündeminde.

“Ekolojik sorun” kavramsallaştırmasıyla beraber ortaya çıkan pek çok başlık ise çoğu kez refah toplumuna bir saldırı olarak biçimleniyor. Örneğin Amerika’da pek çok aşırı sağ grup için iklim krizi, Amerikan ideallerine ve yaşam biçimine bir saldırıyı temsil ediyor. İklim değişikliğinin tanrının bir inayeti olduğunu savunan da var, beklenen mesihyen dönemin açıldığını ve kıyamete giden gün için bu savaşların zorunluluk olduğunu ileri süren gruplar da. Pek tabi bu salt bir bilim düşmanlığı, iklim inkarcılığı ile sınırlı değil. Hollanda da iklim aktivisti Greta’nın filistin halkının özgürlük mücadelesini selamlamasıyla, “istenmeyen kişi” ilanlarına kadar varacak siyasal imha hareketlerine dönüşüyor. İklim krizinin özellikle güney ülkelerini vuracak olması, aşırı sağ söylemin Avrupa’da yükselmesi ve hatta iklim krizinin derinleşerek, gemiden atılacakların hızla dünyadan uzaklaşmasını uman büyük kitleler ortaya çıkıyor.

Tam da bu uğrakta, güney toplumlarına karşı yükselen öfke ve tarihsel sorumlukların inkarı, Türkiye’de iklim değişikliği konusunda bir karşı kampanyayı gündeme getiriyor. Ancak, bu grupların odağında bu küresel emperyal gruplar değil, onların sözcüsü olduğu düşünülen söylemleri ve yasal düzenlemeler var. Odağına İklim Kanunu Tasarısının reddedilmesini alan bu kampanyacılar çok kısa süre 1 milyon imza topluyorlar. Ancak hızla kitleselleşmelerine zemin hazırlayan kampanya metni yakın dönemde çevre mücadelesi içinde doğan kimi kavramları da ters yüz ederek, bir düşman stratejisi inşa ediyor.

Bu kampanyanın, Eylül 2023’de iklim kanunu taslağının kamuoyuna düşmesi ardından, Türkiye’nin Ekim 2023 itibariyle karbon raporlandırma sürecinin parçası olması nedeniyle ortaya çıktığını, bu süreçten olumsuz etkilenecek bir takım sermaye grupları tarafından kampanyanın desteklendiği ileri sürülüyor. Fakat sosyal medya ağları üzerinden kampanyanın kısa sürede 1 milyon imzacıya ulaşması, bu hareketlerin geniş bir tabana yayıldığının işareti. Hareketin eğitimsiz, iklim inkarcısı, çevresel sorunlara sağır kişilerden oluştuğu eleştirileri ise bu yeni sağ akımların toplumsal bileşeniyle ilgili fazlaca önyargı barındırıyor. Onları yanyana getiren şeyin salt bir bireysel çıkarlar ideali olduğunu söylemek de yeterli bir açıklama sağlamıyor. İmzaya açılan, kimi şarkıcı ve ünlünün de destek verdiği, metin çevre mücadelelerinin yıllardır ortaya koyduğu argümanlara karşı argümanlar ortaya koyuyor. Kampanyanın odağında ve hedefinde “iklim adaleti” kavramı var. Kampanya, iklim adaleti kavramının kuşaklar arası adaleti temsil eden anlamını eleştiriyor; kavramın, bugün ihtiyaç duyulan refahtan toplumu kopartacak bir aparat olduğunu ileri sürüyor. Pek tabi, özellikle çevre hareketlerine son dönemde musallat

olan antroposen yaklaşımının ve ekolojik sorunları toplumsal çelişkilerle kavramaktan uzak, insan türü düşmanlığına dönüşen, türün değil sınıfsal çelişkilerin sorun olduğunu görmek istemeyen çevreci bakış açılarının da bu söyleme hizmet ettiğini söylemek mümkün. Lakin, kampanya bu yönüyle bir evrensel insan çıkarını değil, daha dar anlamda kendilerine yönelmiş bir tehdidi odak alıyor. Bu yönüyle iklimi korumaya yönelik çevre politikalarının esasında bireye yönelmiş ve daha özelinde sosyal medyada muhatap olan bireye yönelmiş bir tehdit biçiminde sunulduğunu görüyoruz. Yeni sağ çevrecilik, iklim değişikliği gündeminin yapay bir gündem olduğunu, bu konuda yasal düzenleme yapılmasının iklim adaleti temelinde herkesi suçlu gösterecek bir yasal süreci gündeme getirdiğini iddia ediyor. İklim değişikliği sürecinin doğal bir süreç olduğu kabulüne dayalı kampanya bu düzenlemelerin, toplumu vegan ve eşcinsel yapmaya sürükleyeceğini, dini inançlarından toplumun koparacağını da altını çiziyor. Bu iddiaları ören politik dil, bir yandan çevre mücadelesinin kavram setine saldırıyor, diğer yandan ise iklim kanunu hazırlıklarının piyasacı, fiyatlandırmaya odaklı, yoksulluğu derinleştiren iktisadi bir iklim düzeni arayışının sonucu olduğu gerçeğini görünmez hale getiriyor. Böylece yeni sağ ekoloji hattı, sermayenin piyasaya dayalı iklim rejimini inşa etmesinin aparatı haline geliyor.

Bu tarz kitle hareketlerinin münferit olduğunu ve sermaye gruplarıyla bağının olmadığını ileri sürmek mümkün görünmüyor. Ortaya çıkardığı anafor, öncelikle demokratik hukuk araçlarıyla kamusal alana talip toplumsallığın karşısına kendi öz çıkarını koyuyor. Bu çıkarlar toplamı, hem toplumsallığı dağıtıcı bir etki yaratarak hakim siyasal yapıların güç kazanmasını hem de sermaye tarafından yürütülen muhatapsız müzakereciliğin hakim kılınmasına olanak sağlıyor. Diğer yandan ise ağlar yoluyla sosyal medyada etki ve görünürlük kazanan bu yapılar, açık ve gizli düşmanlar yaratma vaadiyle siyasal alanda bir konum da elde etmeye soyunuyor. Fakat bu konum herkese açık değil. Süreci yürüten aktörlerin ne pahasına olursa olsun refah talebiyle son yıllarda gündelik yaşam odaklı yeni dini akımlara dönüşen, orta üst sınıfların taleplerini de birbirine bağlıyor. Tohum, gıda, su gibi alanlarda gelişen sömür sistemi karşısında bireysel yaşam alanları kurma ve buralardan ticari, siyasi, sosyal ilişkiler devşiren yeni çevreci girişimler de bu sağcı kampanyaların kitle tabanı haline geliyor.

SONUÇ: BİR İMKAN OLARAK KAMUSALLIK

Bu zor ve çetrefilli süreçten geçerken, bir yandan hukuk devletini, haklar rejimini korumak diğer yandan da dönüşümü, ekoloji ve ekonomi arasında bir denge unsuru olarak kavrayan bakış açısını terk ederek gerçekleştirme sorunu yanıtlanmayı bekliyor. Bu anlamda daha kestirmeden söylemek gerekirse, küçülme, sürdürülebilirlik, dirençlilik gibi kavram seti hayat bulamadan, yeni aşırı sağı harekete geçirecek anti propaganda cephaneliğine dönüşüyor. Bu kapsamda yaşadığımız iklim krizine, fosil uygarlığına yanıtın çevrecilerin uzun yıllardır biriktirdiği argüman sepetinden veya ekoloji odaklı bir sivil toplum pratiğinden çıkmayacağı görülüyor. Bu yönüyle, iklim konusunda atılacak adımların ve toplumsal örgütlenmelerin, fosil uygarlığından çıkışın yaşamsal bir eksende ve hukukun iktisadi gerçeklerini gözetten perspektifiyle şekillendirilmesi gerektiği açığa çıkmakta. Toplumsal meşruiyetin, hak temelli pratikler dışında ana akımlaşan çevrecilerin veya bu dolayımında inşa edilmiş sivil toplum pratiklerine sıkıştırılmadan kendisine bir mecra bulup bulamayacağı yeterince açık değil. Fakat, Avrupa İklim Yasası temelinde hakim sınıfların, ekolojik krizi bir çevre sorunu olarak görmenin ötesine geçtiği aşıkır. Bu sürecin bir iktisadi dönüşüm süreci olduğuna yönelik bir farkındalığın gelişmesi, kamusal alanı geliştirmeye yüzü dönük sosyal hareketlerin çabasına ihtiyaç duyuyor. Toplumsal dönüşümleri mümkün kılacak kavramlar, onun dinamiklerini şekillendiren farklı çıkar gruplarının çatışmaları içinde şekilleniyor. Diğer yandan ise bu hızlı biçimlenen gerçeği kavrayacak kavram setini siyasal katılıma odaklı çevre örgütlenmelerince inşa edilemiyor.

Bu durum, eşyanın doğası gereği çevre örgütlerinin hızla daralmasına, toplumsal bir güç haline gelme koşullarının yitirilmesine yol açıyor. Tam da içinden geçtiğimiz süreci anlayacak pratik, teorik, felsefi düzlem ve hukuki olanakları geliştirmek bir ihtiyaç haline gelmektedir. Bu bağlamda da hukuk ve siyaset arasındaki daralan açı içinde, hak mücadelelerinin, toplumsal ihtiyaçları gözetten iktisadi hakları ve gerçekliği gözetecek biçimde yeniden yapılanması şart. Anaakım çevreciliğe alternatif olarak çıkan yeni sağ çevreciliğin, soyutlaşmış kavram ve söyleme sıkışmış çerçeveyi zorlayarak, kitleleştiğini görmek, hemen şimdinin büyüsünü gündelik hayatın ihtiyaçları içinden karşılamayı dayattığını belirtmek gerekiyor. Buradaki yeni anaakımlaşma sorunu, toplumsal ihtiyaçları gözetten, siyasal ve iktisadi alanlar arasında bağı kuran bir biçimin nasıl doğacağı üzerinden şekilleniyor. Sorunu, rakamlara, sayılara, hedeflere indirgemeden, fosil uygarlığının yıkıntıları içinde toplumun elinden giden yaşam biçimi ile bir siyasi eksen kurulabilir mi?

Yeni kavramların, toplumsal üretim ilişkileri içinden doğacağı, bu toplumsal ilişkileri ve siyasal ihtiyaçları görmeyen bakış açılarının ise iklim krizine karşı yol ve yordam yaratamayacağı berraklık kazanıyor. Kamu hukuku ve özel hukuk arasındaki açının daraldığı, haklar rejiminin iktisadi gerçeklerle yeniden üretildiği her durumda farklı toplumsal sınıfların ortak çıkarını temsil eden bir ekonomik modelin arayışından ziyade; öncelikle gündelik hayatın toplumsal ihtiyaçlarını gözetten ve insanı içinde varolduğu yaşamla dönüştürecek hukuki, siyasi ve iktisadi bir politik alan kurmak bir imkan olarak düşünülebilir. Çevre hukuku, çevrecilik, ekolojizm, yeşil siyasetler, çevre örgütlenmeleri bu politik alanı tartışma, konuşma, dönüştürme izleğinden oldukça uzaklaşmış durumda.

Bu ağır kavram yükünü bir kenara bırakmaksızın yol almaksa neredeyse imkansız hale geldi. İktisadi alanın siyasallığını görünmez kılan yeni sağa hizmet eden bakış açıları iki kör mücadele pratiği yaratmaktadır. Bunlardan birincisi salt piyasa ilişkileriyle, iklim değişikliğine karşı tedbirlerin alınacağını varsayıyor. Diğerleri ise iktisadi alanın karşısına toplumsal dönüşümü koyuyor.

Pek tabii, hukuki araçlar, usul kuralları, karar alma süreçlerine katılım talepleri ortadan kalkmadı. Ancak, iktisadi alanda toplumu görünür kılacak ve onun havasını, suyunu, toprağını ve geçmişten getirdiği tarihsel haklarını geliştirecek olan kavram seti, tam da bugünün insanların acil ihtiyaçlarıyla şekillenmeye devam ediyor. İnsanı düşman kılan çevreci söylem, tam da değişimi mümkün kılacak aktörlerini de en baştan tukaka ilan etmekten vazgeçmeyecekse de, fosil uygarlığına karşı hayatlarını savunanların kendilerini ifade edeceği bir siyasal ve iktisadi zemini kuracakları sözü inşa etmeleri gerekecek.

Bu yaşanan dönüşüm maalesef tam da iklim değişikliğini ve sorunları yabancılaştıran, bu sorunların bir dış mihrakın icadı sayan ama aynı zamanda da doğanın her halükarda yaratıcılığını kutsayan ultra sağ enternasyonal bir kavram hattından besleniyor. Sorunların çözümünde halkı fail olarak gören çevrecilikten, halkı mağrur gösteren radikal sağa kadar tüm katmanlar, siyasal alanla iktisadi alan arasında onarılamaz bir sınır olduğunu işaret etmeye devam ettiği sürece, iklim krizinde tekil, teknisyen bakış açısı politikalarda hakim oluyor. Dönüşümü mümkün hale getirecek söz, tam da bu iki bakış açısının da reddine dayalı bir yaşam pratiğinden beslenebilir.

Sorunları tarihsel olarak gören, müştereklerin geleceğini ve kişilerin hayatta kalma iradesini hemen şimdi onların içinde var oldukları koşullarla birlikte dönüştürecek bir siyasal dil şekillenebilir. Kimse gelecekte bir gün iyi olacak bir dünyaya inanacak durumda değil. Hatta gelecek hakkında iyimser veya kötümser olmak da bugünkü kuşakları harekete geçirmeye yetmiyor. Bugünkü kuşakları harekete geçirecek olan şey, bir değerler sistemi olmaktan çıkıyor. Bu pratikler, insan uygarlığının yaşama yeniden tutulmasında hep bir olanak olarak bulunuyor. Reddetmeyeceğimiz kadar da canlı ve her daim dinamik süreçler üretiyor. Basit çıkarlar, ne bir pragmatizm ne de dar anlamda bir rasyonalizm.

Ekonomiyi, canlı yaşamıyla birlikte kavrayan, çok yönlü ilişkiler ağı olarak gören, bu ilişkileri bir siyasal biçim olarak kavrayan insani bir varoluş alanı. Türümüzün hem güçsüzlüğünün hem de gücünün nişanesi olan bu çıkarları reddederek yol alamayız. Lakin, toplumun neyin kendi çıkarına olup olmadığını anlayacağı bir politik örgütlülükten mahrum kaldığı koşullarda, kendi varoluşu aleyhine şekillenen her türlü siyasal ve iktisadi kararı da öz çıkarı olarak içselleştirebileceği bir gerçek. Tarihsel hukuk ve siyasal iktisat ekseninde bu yönde gelişecek bir örgütlenme olmaksızın doğanın dışsallaştırılmasına dayalı çevre hukuku pratikleri de siyasal karar alma süreçlerini etkileyemiyor.

Bu pratiği hayata geçirecek, bir özeleştiriyeye, biriktirmeye, yeniden inşaaya yönelinebilir. Bu dönüşüme cüret etmek, örgütsel, politik ve söylemsel bir dönüşümü göze almayı gerektiriyor. Bunu yapamayacak olmak, aynı zamanda havanın, toprağın, suyun ve insanın birer nesne olarak dağılıp gitmesi sürecini hızlandıracak. Sorunlardan, olgulara, bugünün ihtiyaçlarına, geçmişle bağ kurmaya yönelmek mümkün. Ancak bu, imkanlardan sadece bir tanesi. Anaakım pratiklerin hangi dinamiklerle şekilleneceğini bu çatışmalar belirleyecek gibi görünüyor.

